

มโนห์ราบูชาลัย : การประสูติทำร่าจากครสาแบหลา

นาง สวภา เวชสุรกษั

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชานาฏศิลป์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2537

ISBN : 974-583-830-6

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

I14103599

MANOHRA BUCHAYAN DANCE :
THE APPLICATION OF DORASA BAE-LA DANCE

Mrs. Savaparr Vechsuruck

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts
Department of Thai Dance
Graduate School
Chulalongkorn University

1994

ISBN : 974-583-830-6

หัวข้อวิทยานิพนธ์ มโนห์ราบุชาลัย : การประยุกต์ทำร่าจากตราแบบหลา
 โดย นางสาวภา เวชสุรักษ์
 ภาควิชา นาฏยศิลป์
 อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร. สรพล วิรุฬห์รักษ์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
 ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต

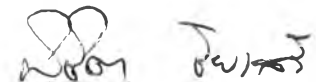
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

 คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
 (ศาสตราจารย์ ดร. ถาวร วัชรากฤษ)

 ประธานกรรมการ
 (อาจารย์ จรรมนง แสงวิเชียร)

 อาจารย์ที่ปรึกษา
 (รศ. ดร. สรพล วิรุฬห์รักษ์)

 อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
 (อาจารย์ นพรัตน์ หวังในธรรม)

 กรรมการ
 (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พิชิต ชัยเสรี)

 กรรมการ
 (อาจารย์ จักรพันธ์ โปษยกฤต)

พิมพ์ต้นฉบับบทคัดย่อวิทยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมนี้เพียงแผ่นเดียว

สวภา เวชสุรกัษ : มโนห์ราบูชายัญ : การประยุกต์ท่ารำจากครสาแมทลา (MANOYRA BUCHAYAN DANCE: THE APPLICATION OF DORASA BAE-LA DANCE) อ.ที่ปรึกษา : รศ.ดร.สุรพล วิรุฬห์รักรัษ, 308 หน้า. ISEN 974-583-830-6

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษากลวิธีในการประสิษฐ์ท่ารำมโนห์ราบูชายัญ ซึ่งเป็นผลงานสร้างสรรค์ของท่านผู้หญิงแล้ว สนทวงส์เสนิ โดยใช้กระบวนการศึกษาย้อนหลังถึงท่ารำโบราณชุดครสาแมทลาว่ามีคุณลักษณะอย่างไร แล้วนำข้อมูลที่ได้้นมาศึกษาเชิงเปรียบเทียบว่า มโนห์ราบูชายัญมีวิธีการนำคุณลักษณะของครสาแมทลามารับใช้ด้วยวิธีใด

ผลจากการศึกษาวิจัยได้ข้อสรุปว่า รำครสาแมทลาและรำมโนห์ราบูชายัญ มีความคล้ายคลึงกันมากกล่าวคือ เป็นการแสดงรำเดี่ยวของหญิงสูงศักดิ์เพื่อพิธีกรรม โดยเนื้อหาของท่ารำเป็นการแสดงกระบวนการท่ารำของตัวละครในพิธีกรรมก่อนที่จะฆ่าตัวตาย อันเป็นการเสียดสีชีวิตด้วยความเชื่อสัจย์และจงรักภักดีต่อสามี ความแตกต่างระหว่างระบำชุดเดิมกับชุดใหม่คือ บุคลิกที่เป็นนางมุนษย์กับนางครึ่งนก อารมณ์โศกเศร้าแท้กับอารมณ์เสแสร้ง การแต่งกายแบบยืนเครื่องนางกับการแต่งการแบบครึ่งนางครึ่งนก ท่วงทำนองเพลงแบบผสมผสานกับท่วงทำนองเดี่ยวตลอด แผนผังกระบวนการแบบรวมศูนย์กลางกับการกระจาย

ส่วนลักษณะท่ารำนั้น เมื่อเปรียบเทียบแล้วพบว่า ท่ารำมโนห์ราบูชายัญเป็นท่าที่มีความคล้ายคลึงกับท่ารำครสาแมทลา 12 ท่า และมีท่าที่แตกต่างจากของเดิมคือเป็นท่าที่คิดเพิ่มเติมขึ้นใหม่ 7 ท่า ท่าที่มีความคล้ายคลึงเป็นท่าที่ผู้สร้างงานนำมาจากฐานเดิมแต่ปรับใช้แค่เพียงบางส่วน โดยคำนึงถึงองค์ประกอบด้านโครงสร้าง ลีลา ความหมาย ตำแหน่งหรือการใช้พื้นที่ของเวทีและช่วงการบรรจุท่า นอกจากนี้ผู้สร้างงานได้สอดใส่อารมณ์ที่ว่องไวลงในท่าต่างๆ เพื่อให้เหมาะสมกับบทบาทและความเป็นนางนกอีกด้วย

ภาควิชา นาฏยศิลป์
สาขาวิชา นาฏยศิลป์ไทย
ปีการศึกษา 2536

ลายมือชื่อนิสิต
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

C580052 : MAJOR THAI DANCE
KEY WORD:

THE APPLICATION OF DANCE / MANOHRA BUCHAYAN DANCE / DORASA BAE-LA
DANCE

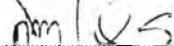
SAVAPARR VESH SURUCK : : MANOHRA BUCHAYAN DANCE : THE APPLICATION OF
DORASA BAE-LA DANCE. THESIS. ADVISOR : ASSO. PROF., SURAPONE VIRULRAK,
Ph.D. 308 pp. ISBN 974-583-830-6

The objective of this thesis is to study the process to choreograph Manohra Buchayan dance created by Thanpuying Paew Sanithwongseni, by comparing this dance with a much earlier dance called Dorasa Bae-la, and see how the elements of the latter dance were applied into the former one.

The research findings can be concluded that both dances are similar in many aspects. They are the solo dances for female with high social status as the sacrificial dance. Each of them has to sacrifice her life to show her loyalty to her dead husband. The differences between the two dances are: the character of human female versus maiden bird, the real sorrow as against the pretentious sadness, the traditional female court costume in comparison to the maiden bird design, the combination of songs in contrast to a single tune, and the centralized floor plan with an opposite to the decentralised direction.

Concerning dance gestures, there are twelve similar major gestures in the two dances while the Manohra Buchayan added seven more major gestures. The choreographer adopted and adapted dance gestures of the older dance to suit the new one with the justification that those dance gestures must be appropriate with the new structure, style, meaning, floor plan, and sequence. Moreover, the choreographer added virility into many dance movements to suit the role and characteristic of the maiden bird.

ภาควิชา..... นาฏยศิลป์.....

ลายมือชื่อนิสิต.....

สาขาวิชา..... นาฏยศิลป์ไทย.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

ปีการศึกษา..... 2536.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจาก รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ซึ่งท่านได้ให้คำแนะนำ ข้อคิดเห็นต่าง ๆ เกี่ยวกับโครงร่างวิทยานิพนธ์และได้กรุณาตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์ตลอดมา ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง พร้อมกันนี้ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ นพรัตน์ หวังในธรรม ที่กรุณาให้คำปรึกษาและข้อคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการทำร่ำ จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง

ในการนี้ใคร่ขอขอบพระคุณ อาจารย์ จรรมนง แสงวิเชียร อาจารย์ จักรพันธ์ โปษยกฤต และผู้ช่วยศาสตราจารย์ พิชิต ชัยเสรี ที่กรุณาให้ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ในงานวิจัยฉบับนี้ จึงขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้ นอกจากนี้ ขอขอบพระคุณอาจารย์หลายท่าน ที่กรุณาให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ได้แก่ อาจารย์ เจลย ศุภะวณิช อาจารย์ สุวรรณี ชลานุเคราะห์ อาจารย์ มนต์วี ตราโมท อาจารย์ จำเรียง พุฒประดับ อาจารย์ บุนนาค ทรรทรานนท์ อาจารย์ศิลปี ตราโมท อาจารย์ นัฐพงศ์ โสวัตร อาจารย์ศุภชัย มีป้อม อนึ่งผู้วิจัยใคร่ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ อมรา กล้าเจริญ ที่กรุณาให้ข้อคิดเห็นบางประการเกี่ยวกับทำร่ำ และให้กำลังใจผู้เขียนตั้งแต่เริ่มทำโครงร่างจนสำเร็จเป็นรูปเล่ม ซึ่งผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาพร้อมทั้งขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้ ทั้งนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณ คุณไพฉิน วงศ์อนันต์ ที่ช่วยเหลือรูปเล่มวิทยานิพนธ์ รวมทั้งขอขอบคุณบุคคลที่เกี่ยวข้องในงานวิจัยทุกท่าน ที่ได้กล่าวนามไว้ ณ ที่นี้ด้วย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฉ
บทที่	
1. บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
ขอบเขตของการวิจัย.....	4
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	4
วิธีดำเนินการวิจัย.....	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
2. บรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	6
3. รำตราสาแบหลา.....	19
ความหมายของคำว่าตราสาแบหลา.....	19
รำตราสาแบหลาในสมัยโบราณ.....	20
- หม่อมครูแถม : ผู้ถ่ายทอดทำรำตราสาแบหลา.....	21
ศิลปินที่สืบทอดทำรำในปัจจุบัน.....	22
- ท่านผู้หญิงแก้ว สนิทวงศ์เสนี.....	22
- อาจารย์เจलय ศุขะวณิช.....	23
รูปแบบการแสดง.....	25

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทบาทและคุณสมบัติของนางตราสา.....	27
เพลงที่ใช้ประกอบทำรำ.....	30
- เพลงระหม่าออกแปลง.....	30
- เพลงตะเข็งและเพลงเจ้าเข็น.....	32
โอกาสที่แสดง.....	34
เครื่องดนตรีที่ประกอบการแสดง.....	34
การแต่งกายและการแต่งหน้า.....	37
อุปกรณ์ประกอบการแสดง.....	39
การแสดงอารมณ์และท่าทาง.....	41
ขั้นตอนและวิธีการแสดง.....	42
กระบวนทำรำ.....	44
4. รำมโนห์ราบชายัญ.....	63
- ประวัติความเป็นมา เรื่องพระสุธน-นางมโนห์รา.....	63
- ประวัติความเป็นมาและวิวัฒนาการละครเรื่องมโนห์ราของกรมศิลปากร..	68
- รำมโนห์ราบชายัญ.....	73
- บทบาทและคุณสมบัติของนางมโนห์รา.....	76
- โอกาสที่แสดง.....	83
- ทำนองเพลงประกอบการแสดง.....	84
- ดนตรีประกอบการแสดง.....	86
- เครื่องแต่งกายและการแต่งหน้า.....	87
- ฉากประกอบการแสดง.....	90
- การแสดงอารมณ์และท่าทาง.....	92
- ขั้นตอนและวิธีการแสดง.....	92
- กระบวนทำรำ.....	94

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
5. การประสูต์ทำรำชุดมโนห์ราบูชาัยญ จากทำรำชุดตราสาแบหลา.....	100
ความหมายของ "การประสูต์".....	100
เปรียบเทียบทำรำตราสาแบหลากับมโนห์ราบูชาัยญ.....	105
ทำรำมโนห์ราบูชาัยญที่เพิ่มเติม.....	131
6. วิเคราะห์กลวิธีในการประสูต์ทำรำ.....	138
7. บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	146
บรรณานุกรม.....	152
ภาคผนวก.....	155
ผนวก ก สุธนชาดก.....	156
ผนวก ข บทละคอนเรื่องมโนห์ราของกรมศิลปากร.....	160
ผนวก ค โรงละคอนศิลปากร.....	165
ผนวก ง ประวัติและผลงานอาจารย์บุญนาค ทรรทรานนท์.....	170
ผนวก จ รำมโนห์ราบูชาัยญ.....	175
ผนวก ฉ รำตราสาแบหลา.....	196
ผนวก ฌ นาฏยศัพท์.....	206
ผนวก ฐ การบันทึกทำรำตราสาแบหลา.....	211
ผนวก ฎ การบันทึกทำรำมโนห์ราบูชาัยญ.....	217
ผนวก ฏ ภาพทำนั่งชุดตราสาแบหลา.....	222
ผนวก ฅ ภาพทำนั่งชุดมโนห์ราบูชาัยญ.....	253
ผนวก ฌ เปรียบเทียบภาพนั่งทำรำที่เหมือนกัน.....	279
ผนวก ฐ ทำรำมโนห์ราบูชาัยญที่ไม่มีในตราสาแบหลา.....	291
ผนวก ท ทำรำตราสาแบหลาที่ไม่มีในมโนห์ราบูชาัยญ.....	294
ประวัติผู้เขียน.....	308

สารบัญตาราง

	หน้า
1 ตารางแสดงการใช้ท่าเดี่ยวในครุสภาแบบหลา.....	46
2 ตารางแสดงการใช้ท่าคู่ในครุสภาแบบหลา.....	47
3 ตารางแสดงการใช้ท่าเชื่อมในครุสภาแบบหลา.....	49
4 ตารางแสดงชื่อท่าที่ตรงกันและลำดับการใช้ท่าที่ตรงกันและแตกต่างกัน.....	103
5 ตารางแสดงลีลาที่สัมพันธ์กับท่ารำและทำนองเพลง.....	117
6 ตารางแสดงชื่อท่าและความหมายของท่า.....	126
7 ตารางแสดงการแบ่งแยกประเภทและวิธีการรำทำบิน.....	127
8 ตารางแสดงการเพิ่มเติมและเปลี่ยนแปลงบางส่วนของท่ารำ.....	139
9 ตารางแสดงเปรียบเทียบการแต่งกายครุสภาแบบหลากับรำมโนห์ราบชาฮัญ.....	144
10 ตารางแสดงความผสมกลมกลืนของท่าฟ้อนใน ตามจังหวะหลัก 1 จังหวะ.....	155
11 ตารางแสดงการบินทักท่ารำครุสภาแบบหลา.....	211
12 ตารางแสดงการบินทักท่ารำมโนห์ราบชาฮัญ.....	217

สารบัญภาพ

	หน้า
1 ภาพแสดงตำแหน่งและการเคลื่อนไหวเท้าของผู้แสดงบนเวที.....	99
2 ภาพแสดงการเปรียบเทียบท่ารำตราสาแบหลา และมโนห์ราบูชาชัยในท่า สอดสร้อยมาลา.....	105
3 ภาพแสดงท่ากรายมือ (นิ่ง).....	107
4 ภาพแสดงท่าไหว้.....	108
5 ภาพแสดงท่าเจิมหน้าผาก.....	111
6 ภาพแสดงท่าสอดสร้อยมาลาแปลง 4 ทิศ.....	113
7 ภาพแผนผังแสดงตำแหน่งและทิศทางของผู้รำ 4 ทิศ.....	115
8 ภาพแสดงท่าจับหงายมือสั้น.....	116
9 ภาพแสดงท่าจับชายพก.....	116
10 ภาพแสดงท่ากின்றรำ.....	119
11 ภาพแสดงท่าชูรังไก่อ.....	121
12 ภาพแสดงท่าตบอกสองมือ.....	122
13 ภาพแสดงท่าหงส์บิน (บินต่ำ).....	125
14 ภาพแสดงท่าจิกมือเดียวกับท่าแทงกริชต่ำ.....	128
15 ภาพเครื่องแต่งกายมโนห์ราบูชาชัยในอดีต.....	182
16 ภาพเครื่องแต่งกายมโนห์ราบูชาชัยในปัจจุบัน.....	183
17 ภาพแสดงเทริดนาง.....	184
18 ภาพแสดงกรองคอ.....	185
19 ภาพแสดงรัดสะเอว.....	185
20 ภาพแสดงจุนาง.....	186
21 ภาพแสดงเข็มขัด.....	186
22 ภาพแสดงปีก.....	187
23 ภาพแสดงหาง.....	187
24 ภาพแสดงเครื่องประดับและเล็บ.....	188

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
25 ภาพแสดงกระพรวนเท้า.....	188
26 ประมวลภาพเกี่ยวกับการแสดงละครเรื่องมโนห์ราของกรมศิลปากร.....	189
27 ภาพแสดงเครื่องดนตรีประกอบจังหวะเพลงที่ใช้แสดงรามโนห์ราบูชาชัย.....	195
28 ภาพแสดงสถานที่วังสวนกุหลาบ.....	197
29 ภาพแสดงเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบการรำตราสาแบหลา.....	202
30 ภาพเครื่องแต่งกายรำตราสาแบหลา.....	204
31 ภาพกรีซประกอบการรำ.....	205
32 ลำดับท่ารำชุดตราสาแบหลา.....	222
33 ลำดับท่ารำชุดมโนห์ราบูชาชัย.....	253
34 ลำดับท่ารำที่เหมือนกัน.....	279
35 ลำดับท่ารามโนห์ราบูชาชัยที่ไม่มีในตราสาแบหลา.....	291
36 ลำดับท่าตราสาแบหลาที่ไม่มีในมโนห์ราบูชาชัย.....	294